

Hea lugeja!

Karistusseadustik, mis 2002. aastal kehtima hakkas, on mõnikord saanud revolutsioonilise muudatuse tiitli. Meie karistusõigusdogmaatika joondati ümber, kasutusele tuli kolmeastmeline deliktistruktuur ja juriidilisi isikuid sai hakata kriminaalvastutusele võtma. Täna-seks on see seadus meie materiaalse karistusõiguse tuumikosa kehastanud juba 20 aastat, olles jõudnud noore täiskasvanu staatusesse, nagu tabavalt märgiti Justiitsministeeriumis korraldatud seadustiku sünnipäevakonverentsil. Jälgides toimuvaid diskussioone, on selge, et see noor täiskasvanu pole mitte (üksnes) revolutsionäär, vaid jätkuvalt ka evolutsionäär.

Karistusseadustiku juubeliväljaande artiklivalik osutab, et seda, mille üle pead murda, jätkub. Me oleme hakanud tähele panema, et erinevad karistused ja muud sekkumised (just sellise peene sõnaga võetakse kokku järjest suurenevat valikut tegevusi, mida tava-pärase rahalise karistuse ja vangistuse kõrval saab õigusrikkujatele kohaldada) mõjuvad erinevatele inimestele isemoodi – ja avastame üllatuse ning pahameelega, et mõnele üldse ei mõjugi. See viib (mõneti kontrrevolutsiooniliselt) küsimuseni, kas ehk karistamisest tuleks teost rohkem siiski vaadata just tegijat. Me räägime taastavast õigusest ja küsime, kas riik peaks ehk püüdma riket ühiskondlikes suhetes parandada sisulisemalt kui vaid kel-letki raha ära võttes või kedagi pokri pistes. Me vaatame tänapäevaseid keerulisi rahvus-vahelisi korporatiivstruktuure ja otsime sealt konkreetset juhtivtöötajat, kelle tegevusetust saaks juriidilisele isikule ette heita, samal ajal ehk torisedes, et range derivatiivse vastutuse mudel on lihtsalt ajale jalgu jäänud.

Kuritöö ja karistus on alati kirgi küttnud. Juhtub kusagil mõni õnnetus või käitub keegi miskitpidi imelikult, on paljudel otsekui põlvenõksu reaktsioon: „See peaks olema karista-tav – ja kui juba on, siis tuleks karistusi karmistada! Muidu tekib karistamatuse tunne.“ Ja justkui sellest veel oleks vähe, saame umbes korra kuus Euroopa Liidu institutsioonidelt teada, mille eest me veel kedagi peaksime (karmimalt) karistama. Seda saadab omakorda järelevalveasutuste urin, et karistamine tuleks „tõhusamaks“ muuta, mis tõlkes tähendab, et soovitakse suuremaid trahve ja lihtsamat menetlust kuni selleni välja, et karistatavale endale pandaks kohustus kaasa aidata oma süü tõendamisele. Aga äkki nimetaks need trah-vid ja karistused lihtsalt ümber haldusõiguslikuks meetmeks ja siis saaks karistada ka ilma karistusseadustiku üldosa reeglite ning kriminaalmenetluslike garantiide kammitsateta?

„Karistamatuse tunne“ on üks argumente, mida karistuse nõudmisel alatasa esile tuuakse. Justkui peaks kõikidel olema kogu aeg karistushirm. Sest õigus ju nii toimibki – piitsa ja prääniku meetodil –, kus präänikuks tublidele on see, et täna piitsa ei anta. Olgu igaks juhuks mainitud, et see viimane on öeldud ironiseerivalt. Aga nüüd üldse ilma irooniata: kohati tundub, et oleme karistamise üle arutlemise käigus ära unustanud, et ehkki karistamine on üks riigi delegeerimatutest volitustest, ei ole kodanike karistamine ometigi ei riigi eesmärk ega elu loomulik osa, vaid peaks olema *ultima ratio* – äärmuslik reaktsioon äärmuslikule ebaõigusele. Just primaarõiguse tasandil peaks mõtlema, kuidas saavutada olukorda, kus inimestel oleks võimalikult lihtne toimida viisil, mis karistust ei vääri.

Sellest ideaalist oleme praegu veel kaugel ning nii ongi mul heameel kutsuda lugejat kuritöö ja karistuse põnevatel teemadel kaasa mõtlema.

Andreas Kangur^{*1}

¹ Eelnev kajastab autori isiklikke seisukohti.